

5. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про підсумки звітної кампанії щодо наукової та науково-технічної діяльності вищих навчальних закладів та наукових установ за 2012 рік» № 438 від 15.04.2013 р.

6. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про підсумки звітної кампанії щодо наукової та науково-технічної діяльності вищих навчальних закладів та наукових установ за 2011 рік» № 293 від 16.03.2012 р.

7. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання вищим навчальним закладам статусу самоврядного (автономного) дослідницького національного університету» № 76 від 03.02.2010 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу:

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/76-2010-%D0%BF>, (дата роботи з матеріалом 10.11.2012).

Стаття надійшла до редакції 04.12.2013

УДК 330.83(477)

Антонюк С. Н., к.е.н.,
доц. кафедри історії та теорії господарства,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана».

Мордас І. В., к.е.н.,
доц. кафедри національної безпеки НАДУ

РОЗРОБКА ПРОБЛЕМ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ В НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ ВЧЕНИХ КИЇВСЬКОГО КОМЕРЦІЙНОГО ІНСТИТУТУ ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ ст.

Анотація. У статті висвітлено погляди вчених Київського комерційного інституту першої третини ХХ ст.: О.П. Оглоблина, О.О. Русова, Л.М. Яснопольського, П.А. Кованько, С. І. Гольдельмана та ін. на формування поняття «українська економіка» і її складових, зокрема мануфактурного та фабричного виробництва і промисловості в цілому, фінансової системи, акціонерного підприємництва. Відзначається історичне і сучасне значення розробки даної проблематики.

Ключові слова: українська економіка, Київський комерційний інститут, історико-економічні дослідження, українська економічна думка.

Вступ. Труднощі та прорахунки на шляху ринкових перетворень у сучасній господарській системі України гостро ставлять питання про необхідність глибокого теоретичного їх осмислення та обґрунтування напрямів подальшого розвитку. В таких умовах як ніколи актуальним є звернення до історичного досвіду, який науково обґрунтований в історико-економічних дослідженнях вітчизняних учених, що має сьогодні важливе практичне значення для вирішення питань ринкової модернізації сучасної господарської системи України.

Сьогодні наукова спадщина українських істориків-економістів аналізується в роботах Р. Х. Васильєвої, Л. П. Горкіної, С. М. Злупка, Л. Я. Корнійчук, І.-С. Коропецького, П. М. Леоненка, В. В. Небрат, Н. А. Супрун, В. М. Фещенко та ін. Однак, у сучасній літературі недостатньо уваги приділено аналізу наукового обґрунтування становлення та розвитку української економіки в працях українських економістів кінця ХІХ — початку ХХ ст., у період активних ринкових перетворень, що є основою для розуміння ментальних особливостей і проблем національної економіки на сучасному етапі розвитку.

Варто зауважити, що розвиток науки в Україні на початку ХХ ст. зосереджувався в основному в університетах, які створили необхідні умови для формування наукової спільноти і організованої системи досліджень. Поєднуючи педагогічну роботу з активною науковою діяльністю викладачі університетів, а це були провідні наукові сили країни, проводили фундаментальні дослідження, які мали практичну спрямованість і стали важливим новаторським здобутком вітчизняної та світової науки.

Постановка задачі. З огляду на зазначене, у даній статті ставиться завдання окреслити особливості та тенденції еволюції української економіки в наукових дослідженнях учених першого вищого економічного навчального закладу в Україні — Київського комерційного інституту (сьогодні — Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»), в стінах якого в період його становлення (перша третина ХХ ст.) були зібрані провідні вчені-економісти того часу.

Результати. Протягом тривалого часу територіальна та політична роздробленість України були основною причиною ігнорування української економіки як самостійної господарської системи. А відтак, процес становлення та розвитку українського господарства був дуже складний, що, безперечно, позначилося й на сучасному стані вітчизняної економіки.

Вперше поняття української економіки починає формуватися у 50-х рр. ХІХ ст. Це пов'язано з діяльністю Комісії для опису губерній Київського навчального округу¹, яка займалася збором і систематизацією матеріалів щодо тогочасного природно-географічного, адміністративного, культурного та соціально-економічного стану України.

Робота подібних організацій сприяла розвитку статистичної науки, зокрема земської статистики. Її виникнення у другій половині ХІХ ст. було обумовлене тим, що земським установам для задоволення потреб місцевого і державного оподаткування необхідні були відомості про господарський розвиток губерній. В Україні земські статистичні органи займалася складанням статистичних описів окремих господарств, висуваючи при цьому нові методи дослідження, маловідомі на той час у західноєвропейській статистичній практиці.

На жаль, з різних причин Комісія не завершила своєї роботи і не підготувала цілісний опис господарського життя України. Однак, у її виданнях було опубліковано кілька праць, присвячених окремим питанням тогочасної української економіки. Разом з тим, великою заслугою Комісії було те, що вона не лише окреслила напрями вивчення української економіки, а й зацентрувала увагу на територіальному аспекті даного питання, дослідження якого у 70-х рр. ХХ ст. знайшло продовження у діяльності Південно-Західного відділу Російського географічного товариства [8, с. 169].

У роботі Відділу брав участь «батько української земської статистики», перший викладач статистики Київського комерційного інституту О. О. Русов (1847—1915 рр.). Науково-дослідницька та навчально-методична діяльність ученого відзначилися науковими принципами та методами, глибиною висновків, новими прийомами опрацювання матеріалу та були визнані зразковими для проведення статистичних досліджень не лише в Україні, а й за її межами.

Зокрема, революційними у вітчизняній статистиці стали висновки вченого про недоцільність застосування в статистичних дослідженнях середніх цифр, що не

¹ Київський навчальний округ (Київська, Волинська, Подільська, Чернігівська і Полтавська губернії).

дає можливості відобразити справжнє економічне становище в країні; необхідність вивчення господарського життя країни через районування території, яка досліджується; розробка нового способу оцінки землі на основі поєднання природно-історичних та економічних особливостей окремих територій; використання (вперше) методу вибіркового дослідження та застосування (одним з перших) балансового методу дослідження. Так, основна двотомна праця О. О. Русова «Опис Чернігівської губернії» (1898—1899 рр.), яка була відзначена премією Харківського університету і нагороджена золотою медаллю Імператорського Російського Географічного товариства, належить до основного типу робіт земської статистики [9].

Таким чином, наукові досягнення О. О. Русова, випереджаючи свій час, не лише сприяли вдосконаленню статистичної методології, а й розширювали можливості статистики в пізнанні закономірностей розвитку української економіки.

Друга половина XIX ст. в історії господарського розвитку України характеризувалася подальшим проникненням в її структуру ринкових елементів. Цілком очевидно, що в умовах швидкого економічного розвитку України загострювалися і суперечності з інтересами Російської імперії. «Безпечне становище російського капіталізму на українському ринку, значною мірою завдяки, зрозуміло, глибокому проникненню російського комерційного капіталу в українську економіку, дозволяло йому вриватися в Україну, вростати в місцеві економічні відносини і в своїх інтересах модифікувати їх» [12, с. 45—46], — так характеризував вплив Російської імперії на українські землі визначний спеціаліст в області історико-економічних досліджень О. П. Оглоблин (1899—1992 рр.), який першим серед викладачів Київського національного економічного університету в кінці 20-х рр. XX ст. розробив навчальну програму та читав лекційний курс з історії народного господарства України «Історія українського господарства».

На цьому ґрунті і з'являється стаття О. П. Оглоблина «Проблема української економіки в науковій і громадській думці XIX—XX віків» (1928 р.), центральною проблемою якої була спроба висвітлення процесу становлення поняття української економіки в тогочасній українській економічній думці. Вчений аналізує кілька етапів розробки даної проблеми в працях своїх попередників. Перший етап — це 50-ті роки XIX ст. — був пов'язаний з діяльністю Комісії для опису губерній Київського навчального округу і працями Д. П. Журавського, де практично вперше було зроблено спробу оформлення поняття територіальної української економіки. Другий етап — межа 70—80-х років XIX ст. — був періодом поживлення економічних процесів в Україні (відкриття криворізьких руд, будівництво залізниць тощо), що дало можливість чіткіше сформулювати національно-політичні тенденції і оформити рефлексію про територіальну українську економіку. Про це свідчать праці В. Б. Антоновича, П. Г. Житецького та М. П. Драгоманова. А дослідження наукової спадщини М. І. Зібера та С. А. Подолинського, які розглядали Україну як окремий господарський регіон, остаточно переконали О. П. Оглоблина, що саме у цей час «проблема української економіки консолідується як поняття національної економіки» [8, с. 176].

Між тим, О. П. Оглоблин і сам досліджував дану проблему. У цьому відношенні надзвичайний науковий інтерес становлять ранні дослідження О. П. Оглоблина, який у своїх працях, що об'єднані автором під єдиною назвою «Нариси історії української фабрики», простежує історичний процес розвитку господарської системи України, починаючи з XVIII ст. і до 1917 р. На жаль, ученому вдалося надрукувати лише три томи: «Мануфактура в Гетьманщині» (1925 р.), «Кріпосна фабрика» (1925 р.) (була знищена) та «Передкапіталістична фабрика» (1925 р.).

Безпосередньому дослідженню історії розвитку конкретних мануфактур в Гетьманщині передує загальна характеристика економічного розвитку України в цей період. Економічне піднесення в кінці XVII — на початку XVIII ст. було пов'язане, на думку О. П. Оглоблина, з формуванням великого землеволодіння та бурхливим розвитком як внутрішньої, так і зовнішньої торгівлі. Незважаючи на колоніальний характер економічної політики російського уряду щодо України, розвиток мануфактур у Гетьманщині не припинявся. Це вчений пояснює такими факторами, як наявність капіталів, робочої сили, місткий внутрішній ринок і зацікавленістю Російської імперії в задоволенні воєнних потреб, які не могли забезпечити російські мануфактури. Проте, не має послідовності у поглядах О. П. Оглоблина на питання виникнення мануфактур у Гетьманщині. З одного боку, мануфактура у нього виступає органічною основою промислового розвитку, а не як результат адміністративного утворення, а з іншого — як «чужа рослина» на українському ґрунті [5, с. 213]. Останнє підтверджується тим, що проаналізувавши прізвища власників і керівників мануфактур, О. П. Оглоблин не виявив серед них жодного українського прізвища. Ілюстрацією до викладеного матеріалу є опис О. П. Оглоблиним найбільших мануфактур Гетьманщини, аналіз діяльності яких був побудований на значному фактичному матеріалі, хоча й без узагальнень і висновків. Останнє учений пояснював відсутністю належних джерел.

Історію розвитку мануфактур у Правобережній Україні у другій половині XVIII ст. О. П. Оглоблин розглядає у праці «Кріпосна фабрика». Вотчинна фабрика досліджується автором на прикладі суконної та цукрової промисловості.

Наступною працею «Передкапіталістична фабрика», як пише О. П. Оглоблин, була продовжена «просунута вперед розробка історії української промисловості та українського господарства» [6, с. 304]. Виходячи з господарської автономії України та своєрідності її економічного розвитку, вчений робить висновок, що в першій половині XIX ст. існували й розвивалися кріпацькі і капіталістичні відносини, тобто співіснували вотчинна фабрика, заснована на кріпацькій праці, яка перебувала в руках дворянства, і фабрика, заснована на вільнонайманій праці, яка перебувала в руках купецтва. Саме еволюція цих двох форм і створила «нову перехідну форму промисловості — передкапіталістичну фабрику» [6, с. 12]. Зміст такої еволюції, на думку О. П. Оглоблина, полягав у тому, що вотчинна промисловість набувала більших розмірів, а в ряді випадків використовувала вільнонайману працю, до того ж купецька фабрика проникала в село, підкорюючи своєму впливу вотчинну фабрику.

Разом з тим, досліджуючи у своїй праці розвиток капіталізму в Україні, О. П. Оглоблин бере до уваги не лише питання внутрішніх і зовнішніх ринків, а враховує процес нагромадження українського капіталу, проникнення капіталістичних відносин в українське господарство, вплив іноземного капіталу на український ринок. Проаналізувавши на широкому статистичному та літературному матеріалі розвиток вітчизняної промисловості у першій половині XIX ст. вчений відмічає труднощі становлення української економіки, зумовлені, в першу чергу, боротьбою іноземного, зокрема, пруського, польського та російського капіталу за український ринок.

Дослідження з розвитку капіталістичних відносин в Україні, О. П. Оглоблин продовжив у «Нарисах з історії капіталізму на Україні» (1931 р.). Основною проблемою, якої торкається автор у своїй праці, є суперечності в економіці і політиці, що існували між Росією і сусідніми державами та їх вплив на економічне становище України, а також продовжує вивчати роль і місце іноземного капіталу в Україні.

Отже, аналіз розглянутих праць О. П. Оглоблина дає підстави зробити висновок про те, що вчений створив цілісну концепцію розвитку української промисловості, простеживши її розвиток від казенних і вотчинних мануфактур у період Гетьманщини через кріпацьку в першій чверті XIX ст. до передкапіталістичної фабрики у другій чверті XIX ст. І, що важливо, як пишуть дослідники наукової спадщини О. П. Оглоблина, вчений своїми працями в галузі розвитку економіки України «схематично накреслив умовну економічну самостійність України і частково розглянув, принаймні для кінця XVIII — початку XIX ст., наголосивши на безперервності цього явища в історичному розвитку» [1, с. 292].

Окремі проблеми української економіки досліджували і інші видатні вчені Київського комерційного інституту. Так, інтенсифікація ринкових відносин у кінці XIX — на початку XX ст., що була пов'язана в першу чергу з формуванням великої промисловості та подальшим розвитком, у зв'язку з цим, грошового господарства вимагала реформування фінансової системи. Необхідність і важливість цього процесу усвідомлювалася як на державному рівні, так і в наукових колах. В Україні, хоча вона була позбавлена власної держави як основи фінансової системи та провідника самостійної фінансової політики, велися вагомні дослідження в галузі фінансів. Одним з визначальних осередків таких досліджень був Київський комерційний інститут, який з моменту свого заснування і до сьогодні (як КНЕУ) залишається провідним навчальним закладом з підготовки фахівців для фінансової сфери. Тут, у першій третині XX ст., працювали відомі вчені в галузі фінансів Л. М. Яснопольський (1873—1957 рр.) та П. Л. Кованько (1879—дата смерті невідома).

Цілком очевидно, що для стабілізації грошово-кредитного сектору в країні необхідна була ефективна політика Центрального банку, яка базувалася б не на адміністративних методах, як це було раніше, а на науково обґрунтованих засадах. У зв'язку з цим, важливе науково-практичне значення мала стаття Л. М. Яснопольського «Державний банк» (1907 р.). На початку свого дослідження вчений наводить нариси історії російських державних кредитних закладів дореформеного періоду, де звертає увагу на невідповідність між характером активних і пасивних операцій, на широку утилізацію коштів цих банківських закладів державним казначейством, на повну їх підпорядкованість державним інтересам та керівникам фінансової політики. Все це у кінцевому підсумку призвело їх до банкрутства та необхідності ліквідації.

З моменту свого заснування Державний банк протягом чверті століття здійснював ліквідацію збанкрутілих кредитних закладів, а пізніше, писав учений, на нього були покладені нові витрати на субсидії дворянському та селянському банкам. Ще однією несприятливою умовою для нормальної діяльності Державного банку була, на думку Л. М. Яснопольського, позика коштів банку Державному казначейству. Вчений абсолютно правильно відзначив у цій частині свого дослідження факт вилучення коштів банку, що ускладнило виконання його прямого завдання — здійснення комерційних операцій. А це суттєво загальмувало розвиток діяльності банку, який, по суті, повинен був бути регулятором грошового та кредитного обігу.

Л. М. Яснопольський не залишає без уваги і проведення емісійних операцій. Він вказує на те, що хоча ця функція і належала Державному банку, проте випуск грошей він здійснював переважно в інтересах Державного казначейства і навіть за його рахунок. Таким чином, учений вказує на службову роль Державного банку по відношенню до Державного казначейства. Як правильно відзначає автор, і новий статут Державного банку не приніс йому самостійності від Міністерства фі-

нансів. До того ж, за новим статутом на банк покладалося фінансування промислових та сільськогосподарських підприємств, кількість яких швидко зростала. Таке розширення задач, як справедливо зазначає Л. М. Яснопольський, виявилось важкоздійсненним для Державного банку, не дивлячись навіть на збільшення його основного капіталу.

Охарактеризувавши тогочасний стан Державного банку, Л. М. Яснопольський у заключній частині свого дослідження ставить питання правової організації Державного банку. Використовуючи досвід західноєвропейських країн — Англії, Франції, Німеччини, Швеції та Норвегії, вчений окреслює головні засади реформування Державного банку. Визначаючи нераціональним втручання державних органів в управління Центрального банку, вчений однак визнає цілком доцільним участь представників Державної Думи в Раді правління Державного банку. Ідеалом вченого є Державний банк Швеції, який «абсолютно не залежить від виконавчої влади, а повністю знаходиться під контролем і навіть в управлінні риксдагу» [10, с. 275]. Л. М. Яснопольський вказує на необхідність ревізії банківських операцій з боку державного контролю, причому корінним чином реформованого. Операції Державного банку повинні бути, на думку вченого, регламентовані новим статутом, причому засновницький і промисловий кредит повинен бути повністю вилучений зі сфери його діяльності. І ще, Державний банк має бути наділений повною самостійністю в проведенні емісійних операцій. Здійснюючи випуск кредитних білетів, Державний банк повинен керуватися тими ж правилами, що і західноєвропейські банки при випуску банківських білетів, однак учений розумів усі труднощі такої трансформації державних кредитних білетів у банківські білети на зразок західноєвропейських. Разом з тим, у своєму дослідженні Л. М. Яснопольський дає не лише змістовну критичну оцінку тодішнього стану центрального кредитного закладу Росії, а й ряд рекомендацій для оздоровлення його діяльності.

Проблеми реформування фінансової системи досліджував у своїх працях і П. Л. Кованько. Важливо відзначити, що його наукові інтереси, на відміну від Л. М. Яснопольського, були зосереджені великою мірою на розробці питань місцевих фінансів, переважно на фінансових проблемах землеволодіння українських і російських міст. Це підтверджує ґрунтовне дослідження вченого «Фінансові проблеми землеволодіння російських міст» (1919 р.). Проаналізувавши наявний статистичний матеріал у галузі землеволодіння українських та російських міст протягом XVIII — 10-х рр. ХХ ст. він наголошував на необхідності пошуку фінансових джерел для поповнення місцевих бюджетів, раціональному веденні соціально-житлової політики, плануванні забудови та розвитку міст, юридичному регулюванню земельних відносин і дотриманні законності при розпоряджанні земельним фондом [4].

Нагальною проблемою, яка вирішувалася у цей період, було формування банківської системи. Витоки та становлення комерційної банківської справи в Росії досліджує Л. М. Яснопольський у першому томі «Банківської енциклопедії» (1914 р.), яка вийшла під його редакцією. Порівнюючи державні та приватні кредитні компанії, вчений зазначає, що характерною відмінністю в історії банківських закладів взагалі, та приватних, зокрема, є те, що вони протягом більше століття функціонували у формі державних закладів. Приватний капітал не проникав у банківську сферу аж до відміни кріпосного права, а якщо і з'являлися зародки банківської професії, то це було просте лихварство. Високий лихварський процент, на думку вченого, був наслідком нерозвиненості кредитного обігу, нестачі капіталів та великого ступеня ризику [11].

Важливе значення мало й те, що Л. М. Яснопольський у ряді своїх статей дав всебічний аналіз змін, які відбулися у природі банківських організацій як специфічному продукті приватнокапіталістичного ладу в умовах Нової економічної політики (20-ті рр. ХХ ст.). У результаті наукових досліджень учений дійшов висновку, що закономірність цього процесу в умовах політичного устрою, який заперечує приватний капітал, негативно впливає на приватну власність, торгівлю і тим самим на банківські пасиви. А це в свою чергу посилює фінансову нестабільність та відсутність засад для широкого розвитку кредитної системи. Щодо кредитної системи в Україні, то така нестабільність, на думку вченого, була ще більшою через несамостійність цієї системи та майже цілковиту її залежність від загальносоюзного центру.

Важливим сьогодні є те, що проблематика досліджень Л. М. Яснопольського та П. Л. Кованька залишається актуальною, а висновки не втратили свого значення й дотепер.

Реформування фінансової системи, що супроводжувалося формуванням кредитних відносин, було однією з причин активізації акціонерної справи. Цей процес відкрив небачені раніше можливості для величезного припливу іноземного капіталу. Саме акціонерні товариства виступають новою формою економічних зв'язків України із західноєвропейським капіталом, що проявляється в імпорті іноземного капіталу у вигляді довгострокових інвестицій у господарську систему України. Прихильниками розвитку акціонерного підприємництва, не дивлячись на ряд негативних факторів, які виникають у наслідок його функціонування, були викладач Київського національного економічного університету дореволюційного періоду С. І. Гольдельман (1885—1974 рр.) і ректор, який очолював університет в часи бурхливих революційних подій, К. Г. Воблій (1876—1947 рр.).

Зокрема, у своїх працях «Економія і політика промисловості» (1923 р.), «Акційні підприємства в сучасному господарстві» (1925 р.) та «Нарис по теорії акціонерного підприємства» (1927 р.) С. І. Гольдельман досліджував економічну природу та види акціонерних підприємств, роль концентрації капіталу і виробництва у створенні акціонерних товариств, проблеми становлення фондового ринку, види акцій і формування ринкових цін на акції, а також відносини власників акцій [3].

На необхідності розвитку акціонерної форми підприємств наголошував у своїй праці «Нариси з історії російсько-української цукробурякової промисловості» (1930 р.) і К. Г. Воблій. Позитивним для господарської системи України вчений вважав принцип обмеженої відповідальності акціонерів, адже саме він, на його думку, полегшує створення підприємств у нових галузях економіки. А це, у свою чергу, сприятиме усуненню структурних диспропорцій і більш збалансованому розвитку господарської системи України [2].

Висновок. Таким чином, перша третина ХХ ст. стала періодом економічної модернізації українського суспільства. Вона була пов'язана з процесом подальшого формування інститутів ринкової системи господарювання. Подібні процеси знайшли своє відображення в українській економічній думці, в якій поступово окреслюється поняття української економіки як самостійної господарської системи. Фундаментальними при цьому були надбання вчених Київського комерційного інституту, бо саме вони, проводячи активну дослідницьку роботу в базовому вищому економічному навчальному закладі України, започаткували науковий аналіз цієї проблеми. І хочеться вірити, що економічний досвід, сформований у стінах Київського національного економічного університету, буде максимально використаний при формуванні сучасної господарської системи України.

Література

1. *Верба І.В.* Олександр Оглоблин: Життя і праця в Україні / І.В.Верба. — К., 1999. — 383 с.
2. *Воблій К.Г.* Нариси з історії російсько-української цукробурякової промисловості. Т. 2 / К. Г. Воблій. — К., 1930. — 400 с.
3. *Гольдельман С. І.* Акційні підприємства в сучасному господарстві / С.І. Гольдельман. — Подєбради, 1925.
4. *Кованько П. Л.* Финансовые проблемы землевладения русских городов / П. Л. Кованько. — К., 1919.
5. *Оглоблин А. П.* Очерки истории украинской фабрики. Мануфактура в Гетьманщине / А.П. Оглоблин. — К.: Госиздат Украины, 1925. — 270 с.
6. *Оглоблин А. П.* Очерки истории украинской фабрики. Передкапиталистическая фабрика / А.П. Оглоблин. — К.: Госиздат Украины, 1925. — 232 с.
7. *Оглоблин О.* З приводу рецензії вміщеної в журналі «Україна» за 1928 р. за підписом Миколи Ткаченка // Записки історико-філологічного відділу. Кн. XIX / О.П. Оглоблин. — 1928.
8. *Оглоблин О.* Проблема української економіки в науковій і громадській думці XIX — XX ст. / О.П. Оглоблин. // Червоний шлях. — К., 1928. — № 9—10. — С. 165—179.
9. *Русов А.А.* Описание Черниговской губернии / А.А. Русов — Чернигов. — Т. 1. — 1898. — 378 с.; Т. 2. — 1899. — 327 с.
10. *Яснопольский Л. Н.* Государственный Банк // Вопросы государственного хозяйства и бюджетного права. Вып. 1 / Л.Н. Яснопольский. — СПб.: Тип. т-ва «Обществ. польза», 1907. — С. 233—282.
11. *Яснопольский Л.Н.* Коммерческие банки (Банковская энциклопедия под ред. Л. Н. Яснопольского). Т. 1 / Л.Н. Яснопольский. — К., 1914
12. *Ogloblyn Aleksandr.* A History of Ukrainian Industry. — Munich, 1971. — P. 419.

Стаття надійшла до редакції 04.11.2013

УДК 658.01

Лозовик Ю. М., к.е.н.,
доцент кафедри стратегії підприємств
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ТЕХНОЛОГІЯ РОЗРОБКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ БІЗНЕС-ТУРНІРІВ З ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРНИХ ДІЛОВИХ ІГОР

Анотація. Стаття присвячена питанням застосування активних методів навчання з використанням комп'ютерних ділових ігор (бізнес-симуляцій). У статті представлено науково-обґрунтовані принципи розробки сценаріїв ділових ігор на прикладі бізнес-симуляцій із серії «Титани Бізнесу», викладено результати апробації нової бізнес-симуляції «Титани Міжнародного Бізнесу» в навчальному процесі протягом проведення виробничої практики на міжнародному факультеті КНЕУ.

Ключові слова: бізнес-турнір, ділова гра, бізнес-симуляція, виробнича практика, «Титани Бізнесу».

Вступ. Переважна більшість молодих фахівців нині по закінченню вузу не мають достатнього практичного досвіду роботи, а більшість роботодавців, у свою чергу, скаржаться на недостатню практичну підготовку й аналітичні здатності мо-